

ПРОЦЕС ОВОЛОДІННЯ АНГЛОМОВНИМ РОЗМОВНИМ МОВЛЕННЯМ З УРАХУВАННЯМ ЙОГО ЛЕКСИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ

У статті описуються лексичні особливості автентичного англомовного розмовного мовлення, які поділяються на дві підгрупи: 1) загальнолітературна розмовна лексика, яка характеризується великою емоційною забарвленістю, багатозначністю, фразеологічними одиницями розмовного типу; 2) нелітературна розмовна лексика, яка проявляється у вигляді сленгів, професіоналізмів, жаргонізмів, вульгаризмів та лексичних діалектизмів. Вивчення вищеназваних лексичних особливостей на основі читання автентичних художніх творів наближить розмовне англомовне мовлення до природного. Тому, що герої цих творів, спілкуючись між собою на різні побутові теми, стануть незримими вчителями англомовного розмовного мовлення. А зразки їх способів комунікації будуть тими мовними зразками, до яких будуть прагнути наші студенти. Крім того, вивчення живого англомовного мовлення виявиться доступним для більшості оскільки читання оригінальної літератури можливо сьогодні практично всім студентам, у той час як спілкування з реальними носіями мови, на жаль, поки що обмежене в існуючих умовах навчання.

Ключові слова: розмовна лексика, сленг, професіоналізми, жаргонізми, вульгаризми, лексичні діалектизми.

Постановка проблеми. У процесі вивчення англійської мови в неформальному середовищі, виявляється, що навіть при успішній навчальній діяльності учнів, вони все ж таки відчувають численні труднощі при спілкуванні з носіями мови, що вивчається, особливо на соціально-побутові теми. Цей факт підтверджує те, що досліджуване нами іншомовне мовлення відрізняється від розмовного з усіма його лінгвістичними особливостями. Саме тому виникає проблема наближення лінгвістичного, зокрема лексичного та змістовного аспектів досліджуваного та автентичного розмовного мовлення. Лексичний аспект пошуків навчального мовлення полягає у вивченні таких особливостей розмовного жанру як сленг, професіоналізми, жаргонізми, вульгаризми, лексичні діалектизми. А змістовий аспект наближення навчального мовлення до реального повинен проявлятися у деформалізації іншомовного спілкування на будь-які, навіть професійні теми. Конкретні пропозиції щодо названих проблем представлені в даній роботі.

Як відомо, розмовне мовлення має характерні умови протікання, до яких відносяться безпосередність і невимушеність комунікації між співрозмовниками, відсутність попереднього обдумування висловлювання й у зв'язку з цим, відсутність попереднього відбору мовного матеріалу розмовного акту, в якому величезне значення має контекст ситуації та невербальні засоби спілкування, такі як міміка, жести, поза, інтонація та інші. Відповідно, невербальні засоби спілкування, що виконують функцію доповнення та заміщення мовних засобів, а також передають емоційний стан співрозмовників, активно впливають на мовне оформлення розмовного мовлення.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемою визначення та відбору лінгвістичних особливостей неформальних видів спілкування, типових для англійського розмовного мовлення займалися такі дослідники, як Ю.М. Скребнев, І.В. Арнольд, Н.І. Гез, В.Д. Девкін, І.Р. Гальперін, Г.А. Вейхман, Л.А. Введенська, О.М. Красілова, А.Ю. Мусорін, Л.К. Граудіна, Є.М. Ширяєва та інші.

Так, І.Р. Гальперін зазначає, що розмовний стиль мовлення в основному визначається характером відбору засобів вираження, що утворюють певну систему, яка є усвідомленою колективом, що розмовляє даною мовою, і відрізняється від інших стилів залежно від мети комунікації та сфери вживання, тому жоден стиль мовлення «не можна зрозуміти без аналізу системи стилістичних та інших засобів мови, що утворюють даний стиль» [3, с.27].

Л.А. Введенська вважає, що розмовний стиль мовлення, який використовується в будь-якій неофіційній обстановці, коли обговорюють різноманітні побутові теми чи діляться враженнями про минулий день, можна охарактеризувати на основі аналізу його лексичного складу, тому що саме в лексичній найпомітніше виявляється відмінність між стилями літературної мови, «закріпленість слів за певним стилем мови пояснюється тим, що в лексичне значення багатьох слів, крім предметно-логічного складу, входить і емоційно-стилістичне забарвлення» [2, с.34].

Однак А.Ю. Мусорін диференціює стилі в залежності від їх уживання в письмовому або усному мовленні. Відповідно до класифікації А.Ю. Мусоріна, для усного варіанту літературної мови характерні два стилі: ораторський та розмовний. «Ораторський стиль характеризується ретельною продуманістю композиції мови, порядку викладу. Для нього властиво вживання деякої кількості піднесеної, книжкової лексики. Для розмовного стилю, на відміну від ораторського, характерна непередготовленість, спонтанність мови, її діалогічний характер; практично повністю відсутня урочиста, книжкова лексика. Велике значення для цього стилю мають інтонація, міміка, жести, без яких значення висловлюваного може виявитися незрозумілим» [7, с.19]. Автор також підкреслює, що «кожен стиль має свої особливості, як у лексичній, так і в граматичній; усні стилі, крім того, можуть відрізнятися особливостями мови» [7, с.27].

Більш детально визначення розмовного стилю на основі особливостей різних мовних рівнів пропонує

О.М. Красивова, маючи на увазі, що розмовний стиль, як підтип літературної мови має «ряд відмінних рис на всіх мовних рівнях: лексичному, морфологічному, синтаксичному та текстовому. Ці риси утворюють мовну системність, в якій кожен елемент пов'язаний з іншими» [6, с.3].

За визначенням Д.Е. Розенталя, лінгвістичними засобами вираження розмовного мовлення є експресивна розмовна лексика; речення скорочених граматичних конструкцій, вступні слова, слова-звернення. А стилістичними прийомами вираження розмовної мови такі, як-то: повтори, порівняння, гіперболи, ідіоматичні вирази і специфічні лексикологічні обороти [8, с.50].

Названі лінгвістичні характеристики розмовного мовлення хоча і типові для нього, але не систематизовані, і тому не дають чіткого уявлення про його лексичну структуру. Тому, в межах цієї статті зробимо спробу систематизувати лексичні особливості автентичного англійського розмовного мовлення та охарактеризувати методику оволодіння ними на основі мовлення героїв автентичних художніх творів.

Новизна. Визначено, що особливий інтерес багатьох дослідників спрямований на вивчення лексичних особливостей розмовного мовлення, а також враховуючи той факт, що крім своєї основної функції - функції спілкування, - розмовне мовлення часто використовується в художній літературі для створення словесного портрета, для реалістичного зображення соціально-побутових ситуацій, спробуємо охарактеризувати англійське розмовне мовлення з позиції його специфічної лексики, спираючись на текст автентичних художніх творів. Адже герої цих творів, спілкуючись між собою на різні побутові теми, стануть незримими вчителями англійського розмовного мовлення. Зразки їх способів комунікації будуть тими мовними зразками, до яких будуть прагнути наші учні. Крім того, вивчення живого англійського мовлення виявиться доступним для більшості, так як читання оригінальної літератури можливо сьогодні практично всім студентам, у той час як спілкування з реальними носіями мови, на жаль, поки що обмежене в існуючих умовах навчання.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, національна англійська мова в процесі свого розвитку диференціюється, і ця диференціація знаходить своє вираження не тільки в граматиці і синтаксисі, але й у розмежуванні словника. І відповідно, кожен стиль мовлення набуває своєї специфічної лексики, яку, згідно з класифікацією багатьох учених і дослідників, можна розділити на: 1) лексику з нейтральним стилістичним забарвленням, тому що більшість слів сучасної англійської мови є загальноживаними для різних стилів мовлення; 2) літературно-книжкову лексику; 3) розмовну лексику.

Неоднорідність розмовної лексики англійської мови призводить до виникнення ряду труднощів при спробі дати чітке визначення і охарактеризувати її поділ на підгрупи. Так, В.Д. Девкін визначає розмов-

ну лексику як традиційну, умовну та збірну назву того, що протиставлено ідеально правильному, непогрішному зразково-показовому культурному стандарту. Відступ від цієї еталонності може бути різного ступеня – мінімальним (без порушення літературності), середньо зниженим, помітним (фамільярний шар) і значним (груба і вульгарна лексика) [5, с.12].

Характеризуючи розмовну лексику, Н.І. Гез, відносить до неї як лексику нейтрального або загальноживаного стилю, так і слова з емоційно-експресивним забарвленням (пестливі, лайливі, іронічні, жартівливі і т.д.) [4, с.74].

І.В. Арнольд класифікує розмовну лексику на: 1) літературно-розмовну (слова, що використовуються освіченими верствами суспільства в повсякденній усній або письмовій комунікації); 2) фамільярно-розмовну, з підгрупою дитячої лексики (шар більш емоційної лексики, в який входить безліч жартівливих і іронічних слів і виразів); 3) просторіччя (слова, які використовуються в основному неосвіченими людьми) [1, с.185].

Класифікація розмовної лексики, запропонована Ю.М. Скребневим, включає в себе наступні підгрупи: 1) слова, що використовуються тільки в неформальному мовленні - розмовні слова: а) власне розмовні слова (розмовні синоніми нейтральних слів) «*char*» - хлопець, або такі слова, в яких немає точних еквівалентів у нейтральному або літературному шарах: «*molly-coddle*» - ганчірка (про чоловіка); б) фонетичні варіанти нейтральних слів: «*gaffer*» (*grandfather*), «*bassu*» (*tobacco*). Особливе місце серед фонетичних варіантів нейтральних слів відведено фонетичним скороченням допоміжних та модальних дієслів: *won't*, *don't*; в) зменшувальні варіанти нейтральних слів: «*granny*», «*daddy*», а також власних назв: «*Johnny*», «*Bobby*»; г) розмовні варіанти багатозначних слів: нейтральне значення слова «*spoon*» - «ложка», проте в розмовній мові це слово позначає «людину з невисоким розумовим розвитком»; д) велика частина вигуків відноситься до розмовної лексики: «*gee!*», «*eh?*», «*well*», «*why*»; 2) жаргонізми і сленг, а також *оказіоналізми* (*nonce words*) - слова, які були винайдені для одного конкретного випадку і потім більше не вживалися; 3) вульгаризми - це грубі слова або вирази, що знаходяться на нижній межі просторіччя за межами літературної лексики і фразеології [9, с.65, 66].

Проте, ми в нашій роботі будемо дотримуватися найбільш точної, на нашу думку, класифікації розмовної лексики І.Р. Гальперіна, яка у свою чергу, має дві підгрупи: 1) загальнолітературна розмовна лексика; 2) нелітературна розмовна лексика (сленг, професіоналізми, жаргонізми, вульгаризми та лексичні діалектизми).

Розглянемо названі групи слів у зазначеній послідовності.

1. Загальнолітературна розмовна лексика характеризується: 1) великою емоційною забарвленістю; 2) багатозначністю; 3) фразеологічними одиницями розмовного типу.

Охарактеризуємо основні характеристики загальнолітературної розмовної лексики на прикладах автентичних художніх творів британських письменниць Сесілії Ахерн «If You Could See Me Now» (2007) та Софі Кінселли «Can You Keep a Secret?» (2004).

1) Слова, використані в емоційних значеннях, належать до розмовного шару англійської лексики. Особливо часто такі розмовні слова в сучасній англійській мові можна зустріти серед: якісних прикметників (spectacular, smart, cute, terrifying) і підсилюючих прислівників - інтенсифікаторів (quite, really, absolutely, even, so) [3, с.83]. Так, наприклад, у художньому творі Сесілії Ахерн «If You Could See Me Now» у розмові між Еммою та Кейті звучить емоційно забарвлена фраза, типова для англійського розмовного мовлення: «It's ... amazing, I manage at last. 'Absolutely fantastic!» [10, с.67].

2) Крім емоційного значення, слова розмовного мовлення характеризуються своєю багатозначністю. Так, наприклад, слово «way» має такі значення: «road», «path», «manner», «style», «character», «attitude», «custom», «direction», «habit», «method» [3, с.83]. Розглянемо різні значення слова «side» в художньому творі Сесілії Ахерн «If You Could See Me Now»: «I believe in finding a positive side in everything» - «viewpoint, opinion» - погляд [10, с.1]; «Fuchsia Lane had twelve houses, six on each side, and all were different» - «part of an area» - частина району [10, с.2]; «The handle was on the right side like all the others» - «direction» - напрям [10, с.17]; «who was always on her side» - «belief» - переконання [10, с.37]; «She touched the side of her head lightly» - «part of the body» - частина тіла [10, с.330].

3) Розмовні фрази поступово застигають і перетворюються на фразеологічні одиниці, наприклад: He's seeing things (Він п'яний); I'm hearing bells (Я збожеволів). Багато таких фразеологічних одиниць розмовного типу мають емоційне забарвлення у зв'язку зі значенням перебільшення. Наприклад: I'm hanged if I'll do that. Scores of times did I tell you. . . Haven't seen you for ages. Їх часто називають розмовними гіперболами [3, с.83, 84]. Так, наприклад, у творі «Can You Keep a Secret?» Емма веде внутрішній монолог, вживаючи слово «zillion» - зі значенням перебільшення: «Just calm down, I tell myself for the zillionth time» [11, с.357].

2. Нелітературна розмовна лексика відрізняється від загальнолітературної своїм неофіційним характером. Розглянемо різновиди нелітературної розмовної лексики:

1) Сленг - це елементи розмовного варіанту тієї або іншої професійної або соціальної групи, які, проникаючи в літературне мовлення або взагалі в мовлення людей, які не мають прямого відношення до цієї групи осіб, набувають у цих різновидах мовлення особливого емоційно-експресивного забарвлення (особливу мовностилістичну функцію). Так, наприклад, фраза «loaf of bread» у первісному своєму значенні перекладається як «буханка хліба», а в розмовному нелітературному варіанті означає «голову». І

відповідно, англійська фраза "rarely using his loaf of bread" дослівно перекладається як «рідко користується своєю буханкою хліба» проте означає, що «людина зовсім втратила голову». Або, вираз «apple pie» перекладається як «яблучний пиріг», проте в нелітературній комунікації фраза «apple pie order» буде перекладатися як «все в ажурі», "чікі-пікі", "порядок". Так, наприклад, у творі «Can You Keep a Secret?» слово «waffle» відноситься до нелітературного розмовного сленгу, тому що переводиться не «вафля», а «балаканина»: «Maybe this isn't just waffle» [11, с.8].

2) Професіоналізми - це нелітературна лексика, що вживається групами людей, пов'язаних професійно, тобто до професійної лексики належать слова і вирази, які не є узаконеними та загальноживаними, але використовуються в певних сферах виробництва. На відміну від термінів, професіоналізми використовуються в розмовній мові як «напівофіційні» слова, що не мають суворого наукового характеру. Такі слова нерідко відрізняються особливою образністю та метафоричністю, а також більшою диференціацією. Так, наприклад, серед військових часто використовуються такі професіоналізми, як «a fish» - торпеда; «an egg» - бомба. У творі «Can You Keep a Secret?» засновника корпорації Panther співробітники компанії між собою називають «Father Christmas» або «Pope»: «In the world of the Panther Corporation, this is like saying the Pope's visiting. Or Father Christmas. Jack Harper is the joint founder of the Panther Corporation» [11, с.69].

3) Жаргонізми - це слова, характерні для усного мовлення соціальних груп людей, об'єднаних спільністю інтересів, занять, становищем у суспільстві, віком. Жаргони є засобом спілкування відкритих груп людей, у яких є схожі інтереси, звички, заняття і т. д. У сучасному англійському мовленні існують: молодіжний жаргон, тюремний жаргон (використовується в місцях позбавлення волі), професійні жаргони (наприклад, жаргон програмістів), жаргони людей, пов'язаних за інтересами (жаргон мисливців) та інші. Найбільш уживані прийоми утворення слів-жаргонізмів в англійській мові це: а) перекичування морфологічного і фонетичного вигляду слова (наприклад, у художньому творі «Can You Keep a Secret?» одна з подруг Емми пояснює причину, чому Джеміма залишилася вдома: «She's taken a sickie so she can do a home spa day» [11, с.294]; б) запозичення з інших мов; в) нав'язування особливого значення вже існуючим словами. Так, наприклад, «char / cha» - чай; «chicken» - боягуз; «ciggy» - сигарети; «pig out» - їсти занадто багато; «Yank» - американець (часто використовується, щоб показати несхвалення). Так, наприклад, у художньому творі «If You Could See Me Now» Елізабет називає свого невидимого героя боягузом - «chicken»: «As she got very close to it, it stopped spinning. "Chicken," Elizabeth muttered» [10, с.115].

4) Вульгаризми - це певна група слів і фразеологізмів, для яких характерні грубості, які межують з непристойністю. Так, наприклад, поєднання питаль-

них слів «how», «when», «were», «who», «which», «what», «why» зі словом «ever», або з такими виразами, як: «the devil», «the heel» тощо: «What a hell are you doing here?», «Who the devil do you think I am?» - підсилюють емоційність у цих реченнях, яка носить грубий, нечемний характер, пов'язана з роздратуванням, докором. А також серед вульгаризмів виділяють лайливі слова або їх евфемізми: damn, crap, dash, lousy, beastly. Вони синтаксично багатofункціональні, можуть виражати як негативні, так і позитивні емоції та оцінки: damn pretty, beastly wet [1, с.357]. Так, наприклад, у художньому творі «If You Could See Me Now» Елізабет трохи в розгубленості, тому вона емоційно і з роздратуванням висловлюється про поставлене завдання: «I've never designed a children's room before. What the hell do children want?» [10, с.198].

5) Лексичні діалектизми - це слова або вирази, які належать до одного або декількох територіальних діалектів англійської загальнонародної мови; поширення цих слів обмежене тією чи іншою територією. Такі слова залишилися за межами літературної мови. Так, наприклад, в Уессекському діалекті давньоанглійської мови (англ. West Saxon dialect), одному з чотирьох діалектів давньоанглійської мови, зустрічається слово «уе», замість вживаного в інших діалектах слова «уои».

Представлені лексичні особливості англомовного розмовного мовлення важливі для нас не стільки для їх номінації, скільки для їх засвоєння студентами гуманітарних факультетів. При цьому розмовне мовлення, що підлягає засвоєнню, буде автентичним, то-

ЛИТЕРАТУРА

1. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык [Текст] / И. В. Арнольд. – М. : Флинта : Наука, 2002. – 384 с.
2. Введенская Л. А. Культура речи языка / Л.А. Введенская. – Ростов н/Д : Феникс, 2001. – 448 с.
3. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка / И. Р. Гальперин. – М., 1958. – 459 с.
4. Гез Н. И. Устная речь. Очерки по методике обучения немецкому языку (для педагогических вузов) [Текст] / Под ред. И.В. Рахманова. – М., "Высш. школа", 1974.
5. Девкин В. Д. Специфика словаря разговорной лексики [Текст] / В. Д. Девкин. – М., Русский язык, 1994. – 768 с.
6. Красивова А. Н. Деловой русский язык [Текст] / А. Н. Красивова. – М. : Изд-во МФА, 2001. – 80 с.
7. Мусорин А. Ю. Основы науки о языке [Текст] /

му що обране з уривків художніх творів англомовних авторів. Герої цих творів, спілкуючись між собою на різні побутові теми, стануть незримими вчителями англомовного розмовного мовлення. Зразки їхніх способів комунікації будуть тими мовними зразками, до яких будуть прагнути наші учні.

Крім того, вивчення живого англомовного мовлення виявиться доступним для більшості, тому що читання оригінальної літератури можливо сьогодні практично всім студентам. У той час як спілкування з реальними носіями мови, на жаль, поки що є обмеженим в існуючих умовах навчання.

Оволодіння названими лексичними особливостями автентичного англомовного розмовного мовлення забезпечується наступною, запропонованою нами, методикою: 1) вибором з автентичних художніх творів розмовних клішованих зворотів (виразів) та їх семантизація з опорою на рідну мову; 2) читання уривків художніх творів англійською мовою, що включають вибрані мовні явища; 3) рольова драматизація мовних учинків героїв художніх творів; 4) використання активізованого лексичного матеріалу в новому лінгвістичному оточенні; 5) рольова драматизація ситуацій, запропонованих викладачем з використанням досліджуваних лексичних особливостей англомовного розмовного мовлення.

Висновки. Вважаємо, що названі лінгвопедагогічні дії призведуть до становлення умінь у студентів гуманітарних факультетів англомовного розмовного мовлення, наближеного до його автентичної форми.

А. Ю. Мусорин. – Новосибирск: Новосибирское книжное издательство, 2004. – 196 с.

8. Розенталь Д. Э. Справочник по русскому языку. Практическая стилистика [Текст] / Д. Э. Розенталь. — М. : Издательский дом «ОНИКС 21 век» : Мир и образование, 2001. – 382 с.

9. Скребнев Ю. М. Основы стилистики английского языка [Текст] / Ю. М. Скребнев. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2003. – 221 с.

10. Ahern Cecelia. If you could see me now [Text] / Cecelia Ahern. – [Harper Collins Publishers PTY Limited](http://www.harpercollins.com), 2006. – 416 p. – ISBN 978-0-00-726081-2.

11. Kinsella Sophie. Can you keep a secret? [Text] / Sophie Kinsella. – Dell, 2005. – 416 p. – ISBN 0440241901.

Подано до редакції 10.07.13